

Дрига О. П.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національного гірничого університету
Макурін А. А.
кандидат економічних наук,
асистент кафедри обліку і аудиту
Національного гірничого університету

Driha O. P.
Ph. D.
Associate Professor of the Department of Accounting and Audit
National Mining University
Makurin A. A.
Ph. D.
assistant of the department of accounting and audit
National Mining University

ГЕНЕЗИС ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто вплив євроінтеграційних процесів на податкову політику та податкову систему загалом. Актуальним питанням залишається визначення балансу інтересів держави та платників податку. Проаналізовано основні податки та їх питому вагу у формуванні бюджету держави. Визначено проблемні ділянки оподаткування, які повинні бути вирішені під час реформ податкового законодавства. Проаналізовано ставки податків в Україні та в інших країнах. Загострено увагу на скасуванні податку на прибуток та введенні податку на введений капітал.

Ключові слова: податкова політика, податкова система, адміністрування податків.

Вступ та постановка проблеми. З процесами євроінтеграції в нашій країні зміни торкнулися не тільки бухгалтерського обліку та правил ведення бізнесу, а й податкової системи. В умовах поширення різних форм власності, коли державної власності дедалі стає все менше, основним методом формування доходів «сучасної держави» стають податки. Податки є важливою ланкою, яка єднає економічні відносини суспільства та держави з моменту її утворення. Податковий тягар на підприємствах різних країн становить податкову систему.

Податкова система являє собою сукупність різних видів податків, які стягуються в державі. Податкова система у своєму функціонуванні спирається на наукові основи, які передбачають відповідність системності, встановлення бази цієї системи, формування правової основи, формування принципів. Системність ґрунтується на взаємопов'язаності між собою податків та доповненні їх один одним. Під визначальною базою тут мається на увазі обсяг коштів, який необхідний для нормального функціонування держави. Формування правової бази ґрунтується на використанні нормативних підходів до стягнення того чи іншого податку. Принципи, які належать податковій системі, передусім повинні стимулювати подальшу підприємницьку діяльність, мати пропорційний характер, не допускати податкової дискримінації, нести стабільну економічну обґрунтованість та містити єдиний підхід до стягнення податків.

Податкова політика держави прямо пов'язана з роллю, яку відіграють податки. Тому фактично податки в державі становлять податкову політику, яка виконує такі функції, як фінансова, економічна та соціальна. Податкова політика держави вирішує два взаємопов'язаних та найгостріших завдання. По-перше, це наповнення державного бюджету держави; по-друге, наповнення бюджету за рахунок податків, платежів та зборів.

Натепер у сфері оподаткування є внутрішня неузгодженість цілісної системи податкових відносин. Це по-

стійні зміни правового законодавства, яке регламентує податкові відносини, тобто зміни приводять до нестабільності податкового законодавства; складність адміністрування податків, податкових платежів; значні суми штрафних санкцій; порушення принципів економічно та соціальної рівноваги.

Сучасна податкова політика орієнтується на досягнення балансу інтересів держави та платників податку. За таких умов податки сприяють економічному зростанню, з одного боку, а з іншого – забезпечують добробут кожного громадянина в країні. Зміни в податковій політиці нашої держави насамперед повинні відбуватися з урахуванням тенденцій розвитку системи оподаткування в країнах – сусідах та країнах – членах ЄС. Досвід європейських країн буде корисний для досягнення збалансованості державних фінансів та забезпеченості соціальної стабільності через турботу про населення України. Розвиток податкової політики та зміни податкової системи повинні бути розраховані на довгострокову перспективу та мати постійний характер.

Подальше реформування податкової політики нашої держави, яке базується на європейському досвіді податкової системи, є актуальним питанням сьогодення, оскільки це важливо на шляху інтеграції України в європейський простір на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонуванню податкової системи та формуванню податкової політики в нашій державі присвячено праці багатьох науковців та практиків у сфері не тільки податків, а й фінансів, обліку, юриспруденції. В.М. Жук займався розвитком спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу. Автор доводить, що наявний механізм формування спецфонду державного бюджету за рахунок ПДВ, який наведено у Податковому кодексі України, не є прозорим та об'єктивним. Отже, отримання компенсації за його рахунок мають великі виробники, а підприємства – перероб-

ники сільськогосподарської продукції втрачають мотивацію у формуванні сировинної бази [1]. А.І. Крисоватий запропонував нові методологічні принципи та критерії стратегії, тактики і реалізації податкової політики на поглибленні теоретичного напрямку наукових шкіл оподаткування. Автор пропонує запровадити прогресивну методику оподаткування з урахуванням інтегрованого впливу такого податку, як ПДВ на доходи малозабезпечених громадян [2]. А.М. Соколовська, Т.В. Кошук проаналізували реформування податкової системи країн ЄС та встановили такі тенденції, як посилення фіскальної функції оподаткування з метою зменшення дефіциту бюджету та активне використання перерозподільної функції оподаткування з метою підвищення соціальної справедливості. Автори досліджували вплив підвищених та занижених ставок з ПДВ на всіх платників цього податку та державу загалом [3]. Л.В. Трофімова в умовах ринкової трансформації України дослідила зміни податкової політики і податкової системи. Вона наголошує на тому, що надалі залишається невирішеним питання пошуку рівноваги між податковим тягарем і вигодами оподаткування та примусовим або свідомим вибором сплати податків у бюджет. Постійні зміни факторів податкової політики вимагають чіткого стратегічного бачення подальшого розвитку податкової системи держави з метою створення найбільш сприятливих умов здійснення підприємницької діяльності для досягнення економічного розвитку країни. Отже, необхідно забезпечити рівновагу між потребами держави та можливостями бізнесу і громадян [4]. С.В. Сарана запропонував шляхи удосконалення правового регулювання податкового законодавства України, підкреслив важливість визначення правового статусу зобов'язаних і владних осіб у податкових відносинах, розробив класифікацію законів, що регулюють відносини з питань оподаткування [5].

Метою статті є встановлення впливу євроінтеграційних процесів на систему оподаткування та податкову політику України, проведення порівняння податкової системи України з країнами-сусідами та країнами, які є членами Європейського Союзу.

Результати дослідження. Податкова система вважається ефективною, коли вона здатна вирішувати завдання, пов'язані з розвитком виробництва та підвищенням життєвого рівня населення. Протягом останніх років в Україні зміни податкового законодавства не завжди економічно обгрунтовані, але кожен новий або трансформований податок позитивно впливає на наповнення державного бюджету.

У різних країнах світу категорія податків має своє значення та свої особливості. Наприклад, у Німеччині значення податку полягає в тому, що населення за допомогою

податків підтримує державу. У Великобританії сплата податків є обов'язком платників перед державою. У США податки виступають системою повернення суми державі (такса). Обов'язковим платежем вважають у Франції податок, майже таке значення податку притаманно і Польщі. У цій країні податок – безкоштовний обов'язковий і безповоротний платіж на користь держави. В Україні податки стягуються з фізичних та юридичних осіб до бюджету країни, мають постійний характер стягнення, тобто є обов'язковим платежем [6].

У сучасних умовах інтеграції податкового законодавства України до ЄС основним завданням є вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем. Внутрішні проблеми податкового законодавства України спричинені нестабільною внутрішньою ситуацією через корупційні схеми, «оптимізацію» податкового навантаження на підприємства, корупцію, непрозорі схеми адміністрування податків та зборів, складність у визначенні об'єкта оподаткування. До зовнішніх проблем належать питання про уникнення подвійного оподаткування (наприклад ПДВ), яке підписано майже з усіма країнами, що є найбільшими торговельними й інвестиційними партнерами України. Але на практиці це вирішити дуже складно, оскільки податківці вимагають спочатку сплатити зобов'язання, а потім на основі документа з іншої країни про сплату податку відшкодують зазначену суму, тобто зменшать майбутнє податкове зобов'язання. Наступним важливим кроком до інтеграції та вирішення зовнішньої проблеми є приближення оподаткування прибутку підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС. Гармонізація чекає на зближення оподаткування спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів у частині структури акцизного збору України з ЄС [7].

Отже, численні зміни чекають вітчизняне податкове законодавство та податкову систему України, що приведе до прийняття великої кількості законів та підзаконних актів, якими повинні будуть керуватися платники податків та національна податкова служба.

Податки стягуються з фізичних та юридичних осіб, наповнюють місцевий та державний бюджет залежно від виду податків. Державний бюджет відображає відносини між державою та організаціями і населенням, що в подальшому впливає на економічні процеси в нашій державі, досягнення ефективності розвитку виробництва та рівноваги під час формування соціально-економічного суспільства. Джерелом доходів державного бюджету є податок на додану вартість (ПДВ); податок на прибуток; акцизні податки; податок з доходів фізичних осіб (НДФЛ) та ін. Структуру наповнення державного бюджету податками наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура наповнення державного бюджету та ставки податків за 2010–2017 рр.

Назва податку	Роки					Ставки податків 2017 р. %
	2013	2014	2015	2016	2017	
ПДВ	181717 млн грн	189241 млн грн	434041 млн грн	329911 млн грн	246858 млн грн	0; 7; 20;
ПДФО	7565 млн грн	12646 млн грн	75033 млн грн	59810 млн грн	45062 млн грн	18
Акцизний податок	35309 млн грн	44941 млн грн	108293 млн грн	90122 млн грн	63111 млн грн	адвалорні, специфічні; адвалорні та специфічні
Податок на прибуток	54318 млн грн	39942 млн грн	66912 млн грн	54344 млн грн	34776 млн грн	0; 18
Усього	278909	286770	684279	534187	389807	

Джерело: укладено на основі [8; 9]

Проаналізувавши таблицю зі структури наповнення державного бюджету, бачимо, що основну частку наповнення бюджету за 2017 рік становить ПДВ (63%). Значно менше, а саме 12%, становить ПДФО. Акцизний податок становить 16%. Податок на прибуток – 9%. Ставки податків в країнах-сусідах та країнах ЄС наведено у таблиці 2.

Податок на додану вартість у нашій країні та в інших утворює надійну базу для державних доходів. Так, у більшості країн ЄС податкові реформи супроводжувалися збільшенням ставок за податком ПДВ та акцизним збором. Підвищення ставок за податками, з одного боку, створюють основу для збільшення бюджету, а з іншого – сприяють приховуванню обсягу реалізації товарів, робіт, послуг. Запорукою для виходу держави з економічної кризи є стимулювання вітчизняних виробників до збільшення потужності та виробництва продукції більш високого рівня конкурентоспроможності.

На нашу думку, теперішня ставка ПДВ у розмірі 20% завищена та недостатньо стимулює сукупний попит, оскільки ціна на продукцію висока через високу ставку ПДВ. Тобто слід визначити «баланс» між ставками ПДВ, які впливають на формування надходжень до бюджету, та споживанням продукції. У країнах ЄС під час застосування ПДВ використовують диференційовані ставки. За стандартними ставками оподатковується основна маса товарів, за мінімальною – товари першої необхідності, за максимальною – товари розкоші [2]. У структурі доходів бюджету України цей податок за 2017 рік становив 63%.

Сьогодні робітники не можуть взяти участь у фінансуванні державних витрат через низькі доходи та значне навантаження щодо податку з доходів фізичних осіб. На жаль, населення України поки що не володіє достатнім рівнем культури податкових відносин, а середній рівень заробітної плати невисокий. Це приводить до загострення соціальних суперечностей і подальшого зниження надходжень ПДФО до бюджету. На частку ПДФО у формуванні бюджету України за 2017 рік припадає 12%. Формування податкової культури пов'язано з тим, що кожен повинен усвідомлювати свій обов'язок перед державою, а саме платити податки. Плекаємо надію, що через реформування вітчизняною податкової системи податкові відносини стануть прозорими та можна буде дослідити, на що саме витрачаються кошти. Висока податкова культура значно підвищить рівень взаємодії суспільства з державою та стане запорукою змін і відмов від заробітної плати у конвертах.

Вже кілька століть акциз є податковою формою, що стягується на території України та Європи. За 2017 рік надходження до бюджету порівняно з іншими податками становить 16%. Наприклад, із 2005 по 2010 р. акцизний збір

займав не менше третини податкових надходжень державного бюджету України [12]. Порівняно з 2017 р. причиною таких змін став спад виробництва алкогольних напоїв. На нашу думку, акцизне оподаткування в Україні потребує суттєвого вдосконалення через виявлення незаконного тінньового обігу підакцизних товарів. Під час реформування цього податку необхідно встановити мораторій на підвищення ставок цього платежу, використовувати більш захищені марки від підробок, розширити відповідальність та збільшити суми штрафів за незаконну реалізацію таких товарів, розширити перелік підакцизних товарів.

Оподаткування підприємств податком на прибуток завжди залишалось в центрі уваги податківців, науковців та власників бізнесу. Ще з 1 квітня 2011 р. набули чинності нові правила оподаткування. Податок на прибуток завжди відігравав основну роль у формуванні державного бюджету. Зараз спостерігається спад виробництва через вихід підприємств на європейські ринки, але конкурентоспроможність вітчизняної продукції не відповідає стандартам якості. Також свій відбиток на доходи підприємств залишила світова фінансово-економічна криза 2008 р. та події 2014 р. в нашій державі. Економіка держави та підприємств ще не оговталася від цих подій. Тому у 2017 р. питома вага податку на прибуток у формуванні державного бюджету становить лише 9%. Досить цікавою залишається концепція А. Лаффера, яка ґрунтується на тому, що коли податкові ставки зростають, то бізнес поступово згортається і йде у тень [13]. Підприємствам треба шукати новий підхід до виробництва та переробляти вторинну сировину або свої відходи виробництва [14]. В Україні ставки податку на прибуток залишаються на рівні інших країн.

Останнім часом спостерігається зміни в оподаткуванні, пов'язані із запровадженням податку на виведений капітал замість податку на прибуток. Це рішення схвалили уряд та президент. Цей податок базується на міжнародному нестандартному виді корпоративного оподаткування. Вперше цей податок було запроваджено в Естонії у 2000 році. Такий податок вводила Македонія та Молдова, але згодом скасували. У Грузії схожий податок функціонує з 2017 р. Сучасна податкова система вимагає змін та перетворень, тому необхідно продовжувати наукові дослідження в цьому напрямі.

Проблема збільшення дохідної бази державного бюджету повинна вирішуватися комплексно з урахуванням податкового навантаження на населення та підприємства. Необхідно визначитися з оптимальним обсягом податкового навантаження. Невирішеним питанням залишається визначення рівноваги між ставками податків та можливіс-

Таблиця 2

Ставки податків у країнах світу станом на 2017 рік

Назва податку	Країна					
	Україна	Литва	Польща	Чехія	Естонія	Німеччина
ПДВ	0; 7; 20	5; 9; 21	0; 5; 8; 23	10; 21	0; 9; 20	7; 19
ПДФО	18	15	18; 32	15	21	47,5
Акцизний податок	адвалорні, специфічні; адвалорні та специфічні	включено у ціну товару	включено у ціну товару	включено у ціну товару	включено у ціну товару	включено у ціну товару
Податок на прибуток	18; 0	15	19	19	20	25
Податок на виведений капітал	5; 15; 20	18	19	15	20	25

Джерело: складено на основі [10; 11]

ттю підприємств і населення сплачувати податки, не приховувати їх та не йдучи у тінь.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження виявило те, що формування бюджету України залежить від податків та їх ставок. Ставки податків в країнах ЄС та країнах-сусідах нашої держави залишаються на рівні. На жаль, нам зараз бракує високої податкової культури, яка б дала поштовх для розвитку та підняття національної економіки

і піднесення вітчизняних виробників. Є деякі вади податкової системи та основних податків, які наповнюють бюджет. Актуальним залишаються визначення проблем удосконалення податкової системи України для стимулювання розвитку економіки, стимулювання інновацій, використання технологій безвідходного виробництва, проведення екологічної діяльності та інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств. Мету дослідження досягнуто.

Список використаних джерел:

1. Жук В.М. Стан і розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу // Фінанси України. 2011. №. 7. С. 33–42.
2. Крисоватий А.І. Податкова політика України: концептуальні засади теорії та практики // Тернопіль: ТДЕУ. 2006.
3. Соколовська А.М., Кошук Т.В. Податкова політика в Україні в контексті тенденцій реформування оподаткування у країнах ЄС // Фінанси України. 2012. №. 1. С. 94–115.
4. Трофімова Л.В. Податкова політика і податкова система // Форум права. 2010. №. 1. С. 364–370.
5. Сарана С.В. Загальний процесуально-процедурний податковий режим: до питання принципів формування // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2015. № 1(2). С. 115–122.
6. Еш С.М. Податкова система України. 2007.
7. Ярошенко Ф.О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі до пропозицій Міністерства фінансів України) // Фінанси України. 2010. №. 7. С. 3–21.
8. Ціна держави. Бюджет України. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/#1>.
9. Інформаційно-довідковий департамент ДФС. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. URL: <http://zir.sfs.gov.ua/main/index/stavki>.
10. Ольвінська Ю.О. Порівняльний аналіз податкової системи України та розвинутих країн світу. 2016.
11. Названі 25 країн світу з найменшими податками. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Nazvany-25-stran-mira-s-samyminizkimi-nalogaми>.
12. Коротун В.І. Гармонізація специфічного акцизного оподаткування України до вимог ЄС. 2010.
13. Какауліна М.О., Цепелев О.А., Латкин А.П. Моделирование влияния налоговой нагрузки на экономический рост региона с учетом ресурсного потенциала // Налоги и налогообложение. 2014. № 8. С. 774–790.

ГЕНЕЗИС НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ И СИСТЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье рассмотрено влияние евроинтеграционных процессов на налоговую политику и налоговую систему в целом. Актуальным вопросом остается определение баланса интересов государства и налогоплательщиков. Проанализированы основные налоги и их удельный вес в формировании бюджета государства. Определены проблемные участки налогообложения, которые должны быть решены в ходе реформ налогового законодательства. Проанализированы ставки налогов в Украине и в других странах. Заострено внимание на отмене налога на прибыль и введении налога на выведенный капитал.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговая система, администрирование налогов.

GENESIS OF TAXATION POLICY AND TAXATION SYSTEM IN UKRAINE

Summary. The paper examines the impact of European integration processes on tax policy and the tax system. The urgent question remains the determination of the balance of interests of the state and taxpayers. The main taxes and their specific weight in the formation of the state budget are analyzed. The problematic areas of taxation are determined which should be solved during the reform of tax legislation. The tax rates are analyzed in Ukraine and other countries. Attention is drawn to the abolition of the income tax and the introduction of the tax on the withdrawn capital.

Key words: tax policy, tax system, tax administration.